

bojelig til at betragte inne-ydelsen som en afløsning af natholdspigten etc. Af betydelig interesse er en analyse af de relevante afsnit af Kong Valdemars Jordebog.

W.s kendskab til den skandinaviske litteratur om emnet er i alt væsentligt tilfredsstillende, men citaterne er ganske vist slemt behæftet med trykfejl. Sætternisserne i Neumünster må være inkarnerede Slesvig-Holstenere. Og endelig må man spørge, hvornår det dog vil gå op for tyske historikere, at et register er en nødvendig bestanddel af et videnskabeligt værk.

Svend Ellehøj.

Trods alt, hvad der i tidligere Aar er blevet ydet af Mænd som J. O. Thiess, H. Ratjen, Franz Gundlach, M. Liepmann, Otto Scheel o. fl., har det længe været følt som et betydeligt Savn for Lærdomshistorien, at der ikke har foreligget en udførlig og tilfredsstillende Fremstilling af Kieler-Universitetets Historie. Dette Savn er nu delvis ved at blive afhjulpet gennem Udgivelsen af *Die Anfänge der Christian-Albrechts Universität Kiel* (Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins Bd. 31., 1955). Det omfattende Værk (431 S.) har en over 40 Aar lang Tilblivelseshistorie bag sig, og hverken den oprindelige Forfatter, Professor, Dr. Carl Rodenberg eller den, der har gennemarbejdet og færdiggjort Bogen, Landesbibliotekar Volquart Pauls kom til at opleve Udsendelsen, som Pauls' Eftermand Olaf Klose har Fortjenesten af at have besøgt.

Universitetet i Kiel, der i Aarhundreder skulde komme til at betyde saa meget for det aandelige Liv i Hertugdømmerne, blev stiftet 1665 af Hertug Christian Albrecht, men den egentlige Op-havsmand til det maa siges at være den kraftfulde Kansler J. A. Kielman v. Kielmannsegg. I det foreliggende Bind gives der nu en overordentlig grundig og alsidig, undertiden dog maaske vel bred, Fremstilling af det unge Universitets Tilblivelseshistorie og første Udvikling indtil ca. 1700. Arbejdet faar sin særlige Farve derved, at det næsten overalt er opbygget paa et meget indtrængende Studium af Akter i Universitetsarkivet. Da flere af disse senere er gaaet tabt i den sidste Krigs Ødelæggelser, faar Værket derved tillige for visse Partiers Vedkommende en ikke oprindelig tiltænkt, primær Kildeværdi.

Meget omsorgsfuldt gøres der Rede for alle de mange ydre Forhold, der maatte komme i Betragtning ved Grundlæggelsen af et nyt Universitet: Lærestaltens almindelige Karakter,

Statuter og Organisation, Jurisdiktion og Privilegier, Økonomi og Lokaleforhold, Professorer og andre Lærerkrafter, Forelæsninger og Disputationer, Privatkollegier og akademiske Grader o. l. Et særligt omfangsrigt Kapitel er helliget Studenterne, og som saa ofte faar man atter her et levende Indtryk af, hvorledes de stadig skiftende Skarer af Musasonner i det 17. Aarhundrede temmelig uantastet kunde tillade sig at tyrannisere en Bys Borgerskab, der dog af økonomiske Grunde maatte finde sig i adskilligt.

Medens de her nævnte Sider fortrinsvis er af Betydning for den specielle Kulturhistorie, giver det omfattende 6. Kapitel om »Læregenstandene« en særdeles indtrængende Redegørelse for Universitetets aandelige Virksomhed og bliver derved af stor Betydning for Lærdomshistorien i Almindelighed. Som de ældre Universiteter blev ogsaa »Christiana Albertina« organiseret med fire Fakulteter: det teologiske, juridiske, medicinske og filosofiske. Under Behandlingen af Fakulteternes Undervisningsforhold er det lykkedes at give en fortræffelig Skildring ikke blot af det unge Universitets egne Forhold, men ogsaa — og netop gennem Paa-visningen af, hvorledes Videnskabens Guldbarer udmøntedes i Dagligdagens Skillemønt — til Belysning af den almindelige videnskabelige Udvikling. Tillige meddeles der oftere træffende Karakteristiker af de enkelte Universitetslærere.

I god Samklang med Tidens Aand tillagde man det teologiske Fakultet en særlig fremragende Betydning, og Afsnittet om dette (der i det væsentlige hidrører fra Volquart Pauls' Haand) hører til de ypperste i Værket. Med fin Forstaaelse peges der her bl. a. paa, at den lutherske Ortodoksi, der i den første Menneskealder efter Universitetets Stiftelse fandt et Hjemsted i Kiel, i høj Grad var præget af den mildere, mere ireniske Retning, som udgik fra Helmstedt, og som til Fører havde Georg Calixt. Tydeligt giver dette sig bl. a. til Kende hos Universitetets store Lys, Christian Kortholt, der var Professor her 1665—94. — Ogsaa Redegørelsen for Udviklingsgangen inden for de andre Discipliner bringer meget af Interesse. I det filosofiske Fakultets Historie dvæles der, som naturligt er, særlig ved den berømte Polyhistor D. G. Morhof (Professor 1665—91). Som et værdifuldt Tillæg er desuden for første Gang meddelt en Udgave af de vigtige Fakultetsstatuter (Tekstrecensionen af disse kunde dog nok have været noget skarpere).

Den nye Bog om Kieler-Universitetets Historie er et modent og kyndigt Værk, opbygget paa en solid Grundvold af Kildeundersøgelser, ægte historisk i sin Orientering, ikke hastigt læst, men i lige Grad rigt paa Stof og fine Bemærkninger, oplysende

for alle, der arbejder paa beslægtede Felter. Desværre omhandler det blot de første 35 Aar af Universitetets Tilværelse, men man maa meget haabe, at den lange Tid, der er hengaaet med Udarbejdelse og Udgivelse, ikke vil afskrække fra at fortsætte Arbejdet paa at skrive den gamle Kulturinstitutions videre Historie.

*Bjorn Kornerup.*

I årgangene 1954 og 1955 af *«Sønderjydske Årbøger»* har arkivar Peter Kr. Iversen offentliggjort *«Kniplingskræmmer Jens Wulffs dagbog»* i uddrag. Den er tillige nu udsendt som selvstændig bog i rækken af *«Skrifter, udgivne af Historisk samfund for Sønderjylland»* (304 s. — I kommission hos Danske Boghandleres Kommissionsanstalt, 1955). Jens Wulff fødtes 1774 i Brede sogn i Vestslesvig. Den største part af sognet hørte til de kongerigske enklaver, og Jens Wulff kom til at leve på kongerigsk grund. Han døde i høj alder i 1858. Dagbog begyndte han at føre allerede 1804 og fortsatte hermed til få dage før sin død. De første optegnelser er ret kortfattede og omhandler mest den kniplingshandel, som han slog ind på allerede som 18-årig, og som tillige med senere uldhandel og landbrug skulde gøre ham til en holden mand. Siden får dagbogen langt fyldigere karakter og fortæller udførligt både om Jens Wulffs eget liv og om begivenheder af offentlig interesse.

Udgiveren har meget prisværdigt valgt at udgive dagbøgerne i uddrag. Han har forsynet bogen med en god og oplysende indledning, med person- og stedregister og med et kortfattet, men nyttigt sagregister. I dette optager kniplingshandel og industri, uldhandel, bomuldsvæveri og kvæghandel naturligt en væsentlig plads. Der er dog også talrige henvisninger under gruppen *«Nationale forhold»*, og af bogens ca. 300 sider omhandler omkring en tredjedel de 3 begivenhedsrige år 1848—1850.

I sin kristne tro var Jens Wulff et barn af rationalismen. Politisk tilhørte han helstatsmændene. Dagbogen er fuld af ros over Christian VIII, som han også personligt kom i berøring med. Derimod er han meget uvenlig stemt over for dem, der var med *«Da Sønderjylland vaagnede — »*. Ved udgangen af året 1842 noterer han (s. 58), at i Slesvig vakte sprogforholdene ubehagelige debatter, hvortil *«den snavs P. H. Lorenzen fra Haderslev, der vilde på denne måde vise og udmærke sig, gav anledning»*. I 1848 kommer han i heftige diskussioner med *«de opbrusende»* og *«exalterede»* dansksindede, således søsteren Grethe, som han dog undskylder med: hun kender og forstår ikke bedre (s.